

Paul Gauguin i Vincent van Gogh - usporedba i poveznica između impresionizma i postimpresionizma

Slavulj, Kristina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:494280>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-03**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



Sveučilište u Rijeci

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest umjetnosti

Paul Gauguin i Vincent van Gogh – usporedba i poveznica između
impresionizma i postimpresionizma

Završni rad

Studentica: Kristina Slavulj

Studijska grupa: Povijest umjetnosti/Filozofija

Mentor: Prof. dr. sc. Julija Lozzi Barković

Rijeka, rujan 2022.

Sadržaj

1. Sažetak.....	3
2. Uvod.....	4
3. Impresionizam.....	5
3.1. Okolnosti nastanka, obilježja i predstavnici.....	5
4. Paul Gauguin: život i stvaralaštvo.....	6
4.1. 1848. – 1887.	6
4.2. 1888. – 1891.	8
4.3. 1891. – 1895.	10
4.4. 1895. – 1903.	11
5. Vincent van Gogh: život i stvaralaštvo.....	13
5.1. 1853. – 1885.	13
5.2. 1885. – 1888.	15
5.3. 1888. – 1889.	17
5.4. 1889. – 1890.	19
6. Paul Gauguin i Vincent van Gogh: usporedba umjetničkih izraza.....	21
7. Zaključak.....	23
8. Literatura.....	24
9. Popis slikovnih priloga.....	26

1. Sažetak

U ovome radu bit će riječi o dvojici postimpresionističkih slikara – Paulu Gauguinu i Vincentu van Goghu. Kako i sam termin (postimpresionizam) govori, ova dvojica umjetnika bila su upoznata s impresionizmom, ali su odlučila napraviti otklon od njega. Naime, on nije omogućavao da izraze ono što se u njima nalazi. Zato su odlučili preuzeti od njega ono što im je odgovaralo te krenuti u potragu za onim što bi im to omogućilo. S obzirom da je sadržaj njihove nutrine bio različit, potraga je kod svakog poprimila drugačija obilježja te u konačnici rezultirala dvama suprotnim izričajima.

Ključne riječi: impresionizam, postimpresionizam, slikarstvo, Paul Gauguin, Vincent van Gogh

2. Uvod

Šezdesetih godina 19. stoljeća na području Francuske pojavio se umjetnički pokret pod nazivom impresionizam. Njegovi članovi u početku se nisu poistovjećivali s ovim nazivom, već se smatrali dijelom *Društva umjetnika, slikara, kipara, gravera itd.* Povezala ih je netrpeljivost prema pravilima koja su propisivale akademije, a koja su cijenili kritičari i pojedinci koji su pohodili Salon^{1,2} Tako se slikari nisu željeli baviti povijesnim ili mitološkim temama te stvarati djela koja odlikuju pomno isplanirana kompozicija, neuočljivi potezi kista, idealizacija fizičkog izgleda i drugo.³ Njih je zanimalo dočaravanje načina na koji se predmeti pojavljuju ljudskom oku tijekom dana, odnosno ovisno o jačini sunčeve svjetlosti. Zbog toga su slikali na otvorenom i gradili prikaze pomoću mrlja, a njihovu paletu sačinjavale su svijetle boje. Nekonvencionalan pristup slikarstvu društvo nije odobravalo te tako nisu mogli izlagati na Salonu. 1874. godine odlučili su samostalno organizirati izložbu u Parizu. Tom je prilikom bila predstavljena slika Claudea Moneta (1840. – 1926.)⁴ pod nazivom *Impresija: izlazak sunca*. Prilikom iznošenja vlastitih dojmova, kritičar Louis Leroy sjetio se ovog naziva te napisao kako je posjetio „Izložbu impresionista“. Pri tome je želio istaknuti kako je svjedočio nezadovoljavajućim formalnim obilježjima djela koji su posljedica nekakvog doživljaja vanjskog svijeta. Skupina umjetnika odlučila je prihvatiti ime koje im je Leroy dao u svome tekstu.⁵ Od tada su bili poznati pod njim, ali tijekom idućih godina zajedničkog rada i izlaganja sve je bilo manje onih koji su ostajali pri impresionističkim načelima. Pojednim pripadnicima pokreta počelo se činiti kako impresionizam ne može dalje napredovati, a oni se izraziti na zadovoljavajući način. Tako je prvo došlo do pojave neoimpresionizma, a zatim postimpresionizma.⁶ Paul Gauguin i Vincent van Gogh, jedni od najpoznatijih postimpresionista, svojim su slikama pokazali kako stvarati nakon razdoblja impresionizma.

¹ Službena umjetnička izložba koja se održavala svega nekoliko puta godišnje u Parizu, a koju je financirala vlast. <https://www.britannica.com/art/Salon-French-art-exhibition> (25.8.2022.)

² JANICE ANDERSEN, *The Art of Impressionists*, Bath, Parragon, 1994., 5-6.

³ <https://www.britannica.com/art/Impressionism-art> (25.8.2022.)

⁴ Claude Monet (1840. – 1926.), francuski slikar. Najistaknutiji predstavnik impresionizma. <https://www.britannica.com/biography/Claude-Monet> (25.8.2022.)

⁵ JANICE ANDERSEN (bilj. 2), 5-6.

⁶ Umjetnost: vodič kroz povijest i djela, (ur.) Stephen Farthing, Zagreb, Školska knjiga, 2015., 318-319.

3. Impresionizam

3.1. Okolnosti nastanka, obilježja i predstavnici

Vrijeme (druga polovica 19. stoljeća) i mjesto (Pariz) u kojem se pojavio i razvijao impresionizam obilježavao je prosperitet. On je omogućio promjenu naličja glavnog grada Francuske i doveo do izmjene navika njegovih stanovnika. Tako se Pariz zahvaljujući različitim intervencijama pretvorio u moderni grad. Parižani su se mogli diviti njegovom novom izgledu, a oni bogati među njima provoditi vrijeme u kazalištima i trošiti novac u trgovinama i kafićima. Njime su si mogli priuštiti i umjetnička djela, čiji je broj sada imao priliku rasti. Ukus je obilježavao konzervativizam pa tako inovacije u umjetnosti nisu bile dobrodošle.⁷ Skupina pojedinaca, kasnije nazvana impresionističkom, odlučila se pobuniti te u takvim prilikama stvoriti prostor za dotad neviđen način stvaranja. Njega je karakteriziralo bilježenje vizualnih dojmova koje je pak obilježavala konstantna izmjena. Ona se događala zbog promjenjiva sunčeva zračenja. Kako bi što bolje mogli prenijeti sve ono što zamjećuju, impresionisti su posegnuli za jarkim bojama i isprekidanim potezima kista. Pomoću njih su dočaravali izgled prirode (vodenih površina, vegetacije), ali i urbanog života (ulica grada, njegovih stanovnika i njihovih preokupacija). Neki od onih koji su se time bavili bili su, pored Claudea Moneta, Pierre Auguste Renoir (1841. – 1919.), Camille Pissarro (1830. -1903.), Alfred Sisley (1839. – 1899.) i Berthe Morisot (1841. – 1895.).⁸

Članovi pokreta su od prve izložbe 1874. godine zajedno izlagali još sedam puta. Iako su se svi nazivali impresionistima, sve je više bilo onih koji se nisu mogli poistovjetiti s glavnim odlikama impresionizma. Činilo im se kao da je on „odradio svoj posao“, odnosno doveo do velike promjene u načinu poimanja stvaranja i samom stvaranju, ali da dalje od toga ne može ići. Bilo je nužno odmaknuti se od njega i krenuti novim putem.⁹ Na koji to način učiniti pokazao je Georges Seurat (1859. – 1891.)¹⁰ 1886. godine na posljednjoj zajedničkoj izložbi impresionista. Tom je prilikom predstavio svoju sliku pod nazivom *Nedjeljno poslijepodne na otoku la Grande Jatte*. Riječ je o prikazu sastavljenom od velikog broja raznobojnih i međusobno preklapajućih točkica koji kao takav omogućava iščitavanje samo s veće udaljenosti. On je govorio o rađanju nečega novog, drugačijeg od impresionizma –

⁷ BELINDA THOMSON, *Impressionism: Origins, Practice, Reception*, London Thames & Hudson, 2000., 15-16.

⁸ *Umjetnost: vodič kroz povijest i djela*, (ur.) Stephen Farthing (bilj. 6), 316-319.

⁹ JANICE ANDERSEN (bilj. 2), 7.

¹⁰ Georges Seurat (1859. – 1891.), francuski slikar. Tvorac neoimpresionizma kojem se kasnije pridružio i Paul Signac (1863. – 1935.). <https://www.britannica.com/art/Neo-Impressionism> (25.8.2022.)

neoimpresionizmu¹¹. Njegov tvorac Georges Seurat do slikanja pomoću točkica došao je zahvaljujući jednoj impresionističkoj postavci (priroda se sastoji od boje) i proučavanju optike. U konačnici je otkrio kako boje utječu jedna na drugu te svoje saznanje iskoristio kako bi prikazao ono što ga okružuje. Međutim, iako je neoimpresionizam predstavljao određeni odmak od impresionizma, neki su smatrali kako je potrebno otići još dalje, to jest u potpunosti se osloboditi impresionizma. Bili su to kasnije nazvani postimpresionisti, među kojima Paul Gauguin i Vincent van Gogh.¹²

4. Paul Gauguin: život i stvaralaštvo

4.1. 1848. – 1887.¹³

Paul Gauguin rođen je 1848. godine u Parizu. S godinu dana otišao je s roditeljima, zadržim republikancima koji nisu mogli prihvatiti dolazak Luja Napoleona na vlast, kod majčine obitelji u Limu (u Peru). Ondje je ostao šest godina, nakon čega se vratio u Francusku i upisao školu internatskog tipa u Orléansu. Od 1865. do 1871. godine radio je kao mornar, a potom započeo miran građanski život kao burzovni mešetar u Parizu i suprug danske guvernante Mette Sophie Gad. S obzirom da mu je njegov društveni položaj nalagao prikupljanje umjetničkih djela, počeo je skupljati impresionističke slike. Upoznao je i njihove tvorce te je njegov interes za proučavanjem umjetnosti rastao. Ubrzo je i sam počeo slikati.¹⁴ Njegovi prvi koraci napravljeni su pod utjecajem rasprava s impresionistima i njihovih djela, kao i djela pojedinih neoklasicista, romantičara i realista te japanskih drvoreza. 1876. godine izložio je jedan svoj pejzaž na Salonu, a iste se godine odlučio okušati i u kiparstvu.¹⁵ Kasnije je pored slika i kipova od mramora i drva izrađivao i keramiku te grafike.¹⁶ 1879. godine izlagao je na četvrtoj izložbi impresionista. Gauguinovi su radovi od tada biti prisutni na svim njihovim zajedničkim izložbama. Na jednom od onih iz 1880. godine (*Studija akta. Suzanne šiva*) jasno je vidljiva, s obzirom na kratke i debele nanose boje, veza s impresionizmom, ali istaknuta tjelesna prisutnost žene čija nagost ne dovodi do buđenja sramežljivosti kod promatrača, najavljuju odmak specifičnih obilježja.¹⁷

¹¹ Poznat je i kao divizionizam te poentilizam.

¹² HJORVARDUR HARVARD ARNASON, Povijest moderne umjetnosti: slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, Varaždin, Stanek, 2009., 46-48.

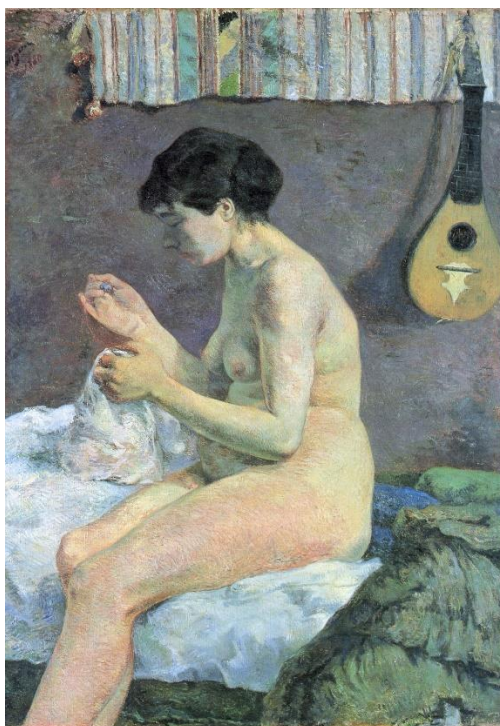
¹³ Podjela na razdoblja, uz male izmjene, preuzeta iz: INGO F. WALTHER, Paul Gauguin: 1848 – 1903.: primitivni mudrac, Zagreb, Taschen, V.B.Z., 2007., 5.

¹⁴ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 8, 94.

¹⁵ Postimpresionizam: izvori moderne umjetnosti, (ur.) Miroslav Kutanjac, Zagreb, Mladost, 1979., 162.

¹⁶ HJORVARDUR HARVARD ARNASON (bilj. 12), 61-62.

¹⁷ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 9-10, 12, 94.



Slika 1. Paul Gauguin. *Studija akta. Suzanne šiva*. 1880.

Umjetnost je s vremenom sve više zaokupljala Gauguinove misli, a ideja o napuštanju posla i potpunom posvećenju stvaranju sve mu se češće nametala. Prilika za to pojavila se 1882. godine kada je došlo do sloma burze. Uskoro je prestao raditi te se počeo veseliti novom, drugačijem životu. Ipak, svoje oduševljenje nije mogao podijeliti s obitelji. S obzirom da je s njegovim odlaskom s burze nastupio kraj sigurnog i lagodnog života, supruga Mette odlučila je s djecom otputovati u Dansku. Gauguin je na početku želio pokazati njoj, jednako kao i sebi, kako je moguće povezati umjetnički i obiteljski život. Međutim, doživljeni neuspjesi (razočaravajuća potraga za poslom i izložba slika koje rezultiraju dodatnim pogoršanjem odnosa s Mette) u supruginoj rodnoj zemlji, ali i Parizu nakon povratka (nemogućnost brige za sina Clovisa zbog nedovoljno financijskih sredstava), pokazali su da takva kombinacija nije ostvariva.¹⁸

Velika želja za životom umjetnika u Gauguinovu je slučaju ipak preneglo postala stvarnost. Uspješan poslovni čovjek odjednom se našao potpuno sam u borbi za vlastitu egzistenciju i mjesto u novom (umjetničkom) svijetu. S obzirom da je grad predstavljao poprište tih borbi, Gauguin je odlazak iz Pariza vidio kao jedino rješenje za svoje probleme. 1886. godine zaputio se u Pont-Aven, mjestašce u Bretanji.¹⁹ Kako ono nije poznavalo potrebe i ukus

¹⁸ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 10, 94-95.

¹⁹ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 10.

„civiliziranog“ društva, Gauguin je mogao lako živjeti s vrlo malo novaca te biti udaljen od svih zbivanja u umjetnosti i utjecaja koji su mu se počeli činiti ograničavajućim. Boravak na do tada nepoznatom području zaista se pozitivno odrazio na njegovo stvaralaštvo. Uvidio je da se prikaz stvarnosti može povezati s raznolikim unutarnjim poticajima pa tako predstaviti nešto čega zapravo nema, poput jasno definiranog (linijom odijeljenog od pozadine) oblika tijela. Oko njega se ubrzo okupila grupa mladih umjetnika koji su svoje oduševljenje viđenim iskazali nakon povratka u Pariz. Tako je za Gauguina čuo i nizozemski slikar Vincent van Gogh. Upoznali su se tijekom njegova boravka u gradu, nakon kojega je, potaknut pozitivnim iskustvom iz Pont-Avena, odlučio otići na mjesto koje je u većoj mjeri odijeljeno od civilizacije.²⁰ Prvo je oputovao u Panamu, a potom na otok Martinique. Njegova pustolovina rezultirala je bolešću i teškim financijskim stanjem, ali i otkrićem vlastitog, specifičnog osjećaja za boje.²¹

4.2. 1888. – 1891.

1888. godine, nedugo nakon povratka u Pariz iz Srednje Amerike, Gauguin je ponovno otišao u Pont-Aven. Ondje je susreo mladog slikara Émilea Bernarda (1868. – 1941.)²², jednog od onih koji su se divili Gauguinovim radovima za vrijeme njegovog prvog boravka u Bretanji. S obzirom da su njihovi likovni poticaji i promišljanja o umjetnosti bili slični, odlučili su udružiti snage.²³ „Zajedno su razvili stil koji su nazvali sintetizam, što se odnosilo na njihovo sintetičko stvaranje slika temeljenih na imaginaciji i emocijama u suprotnosti s mimetičkim, empirijskim kopiranjem svijeta.“ Njihov originalni izraz bazirao se i na „primitivnoj“ umjetnosti (pučkoj, dječjoj), kao i umjetnosti nastaloj u starom (Mezopotamiji i Egiptu) i srednjem vijeku (posebno su ih se dojmili vitraji svojim jarkim bojama i jasnim granicama pojedinih dijelova prikaza).²⁴ Navedene karakteristike izričaja vidljive su na Gauguinovoju slici *Vizija nakon propovijedi (Jakov se hrva s anđelom)*. Prikazane su dvije grupe likova. Prvu čini nekoliko žena u tradicionalnoj bretonskoj odjeći, a drugu dva lika u borbi. Žene, smještene u prednjem planu slike, razdvojene su dijagonalno postavljenim deblom drveta od hrvača u pozadini. Tako je odvojeno ono što pripada stvarnosti (žene) od onoga što dolazi od mašte

²⁰ Postimpresionizam: izvori moderne umjetnosti, (ur.) Miroslav Kutanjac (bilj. 15), 166-169.

²¹ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 13.

²² Émile Bernard (1868. – 1941.), francuski slikar. Smatra se zaslužnim za pretpostavku sintetizma – kloazonizam (način slikanja koji podrazumijeva odvajanje površina čiste boje pomoću tamne linije). <https://www.britannica.com/biography/Emile-Bernard> (18.8.2022.)

²³ Postimpresionizam: izvori moderne umjetnosti, (ur.) Miroslav Kutanjac (bilj. 15), 170, 172-173.

²⁴ Grupa autora, Jansonova Povijest umjetnosti: zapadna tradicija, Varaždin, Stanek, drugo izdanje, 2013., 916-917.

(likovi u borbi koji predstavljaju protagoniste netom ispričane biblijske priče). Ovo obilježje sintetizma (kombinacija realnog i imaginarnog) prisutno je zajedno s drugim koje se odnosi na utjecaje. Specifična kompozicija i plošnost prikaza preuzete su od, tada još uvijek izrazito prisutnih, japanskih grafika. Istaknuta veličina ženskih tijela posljedica je proučavanja pučke umjetnosti, a dočarana borba kršćanske. Naposljetku, jarke i od svakodnevnog iskustva nezavisne boje te istaknuta tamna obrubna linija potječu od srednjovjekovnih vitraja.²⁵



Slika 2. Paul Gauguin. *Vizija nakon propovijedi (Jakov se hrva s anđelom)*. 1888.

1888. godina u Gauguinovu je životu ostala zapamćena ne samo po konačnom raskidu, s obzirom na nastanak sintetizma koji predstavlja izraz specifičnih svojstava, s impresionizmom, nego i po dvomjesečnom zajedničkom životu s Vincentom van Goghom u Arlesu (u Provansi). Van Gogh je otišao na jug Francuske kako bi pronašao inspiraciju za svoj rad te kako bi osnovao umjetničku koloniju.²⁶ U tome je, prema njegovoj zamisli, trebao sudjelovati i Gauguin, zbog čega ga je stao uporno nagovarati da mu se pridruži u Arlesu. Gauguina je, kako sam kaže, u tome sprječavao neki loš predosjećaj, ali na kraju je ipak postupio prema prijateljevoj želji.²⁷ Slijedili su tjedni zajedničkog života i rada. Međutim, različiti načini svakodnevnog funkcioniranja i stvaranja (Gauguinov nedavno oblikovani umjetnički jezik stajao je nasuprot Van Goghovu predočivanju snažnih osjećaja i doživljaja) postupno su vodili okončanju takve vrste odnosa. Gauguin je navodni Van Goghov napad

²⁵ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 18.

²⁶ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 21, 95.

²⁷ PAUL GAUGUIN, *Prije i poslije: polinezijski zapisi i crteži*, Koprivnica, Šareni dućan, 2017., 17.

britvom te njegov psihički slom i hospitalizaciju iskoristio kako bi otišao iz Arlesa. Do 1891. godine, kada je ponovno napustio Europu, najviše je boravio u Parizu i Bretanji. U gradu se povezo s francuskim simbolističkim pjesnicima koji su ga, s obzirom na zajedničku karakteristiku u vidu davanja prostora imaginaciji, smatrali sebi bliskim. Organizirali su i oproštaj prije njegova odlaska na Tahiti.²⁸

4.3. 1891. – 1895.

Gauguin je krajem lipnja 1891. godine pristigao na Tahiti. Odmah je uvidio kako nije riječ o onom mjestu koje su predstavljali svjetski sajmovi.²⁹ „Očekivao je da će živjeti u tropskom rajskom vrtu, otkrivajući najosnovnije istine o ljudskom postojanju.“³⁰ Međutim, zatekao je područje pod francuskom kolonijalnom vlašću koje je kao takvo poznavalo religiju, poneka tehnička dostignuća i način odijevanja njegove kulture. Prisutnost poznatog i morskog na nepoznatu tlu jako ga je razočarala. Ipak, dok se od nezadovoljavajućeg okruženja mogao udaljiti odabirom mjesta koje je u manjoj mjeri izloženo europskom utjecaju (što je i učinio nedugo po dolasku), od viđenja strane kulture u svjetlu vlastite nije mogao pobjeći. Tako su Tahićani, sudeći po radovima i zapisima nastalim u tom periodu, za Gauguina predstavljali skupinu fizički sličnih pojedinaca koji su živjeli u dokolici, zaštićeni od smrti i briga. Prikazivao je malobrojne aktivnosti koje su činile njihovu svakodnevicu, poput sjedenja i razgovaranja ispod krošanja stabala i plivanja u moru. Činio je to, u formalnom smislu, više-manje jednako kao u Bretanji, što znači da je boravak na Tahitiju rezultirao jedino novim temama i motivima. Slika *Dvije žene na plaži*, izrađena tijekom njegove prve godine boravka na otoku, dobro to ilustrira. Predstavljene su dvije domorotkinje u sjedećem položaju. Međusobno ne komuniciraju te se čini kako je svaka zadubljena u vlastite misli. Gauguin je, kao i prethodno u slučaju Bretonki, pojedine dijelove njihova tijela i odjeće jasno ograničio pomoću tamne linije. Također je pojačao intenzitet dviju boja – crvene i zelene.³¹ Međutim, ono što je drugačije u odnosu na primjer iz Bretanje jest istaknuta tjelesnost ženskih likova. Ona je ostvorena pomoću modelacije i naglašavanja nezgrapnosti tijela. Potrebno je reći kako sam prikaz, usprkos modelaciji, i dalje djeluje plošno (obilježje prihvaćeno u Pont-Avenu) te kako je malo preinačavanje fizičkog izgleda posljedica želje za ukazivanjem na primitivnost.³²

²⁸ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 24-26, 34, 37, 95.

²⁹ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 39, 95.

³⁰ Grupa autora, Jansonova Povijest umjetnosti: zapadna tradicija (bilj. 24), 918.

³¹ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 39-55.

³² GERMAIN BAZIN, Impresionizam, Beograd, Jugoslavija, 1966., 242.



Slika 3. Paul Gauguin. *Dvije žene na plaži*. 1891.

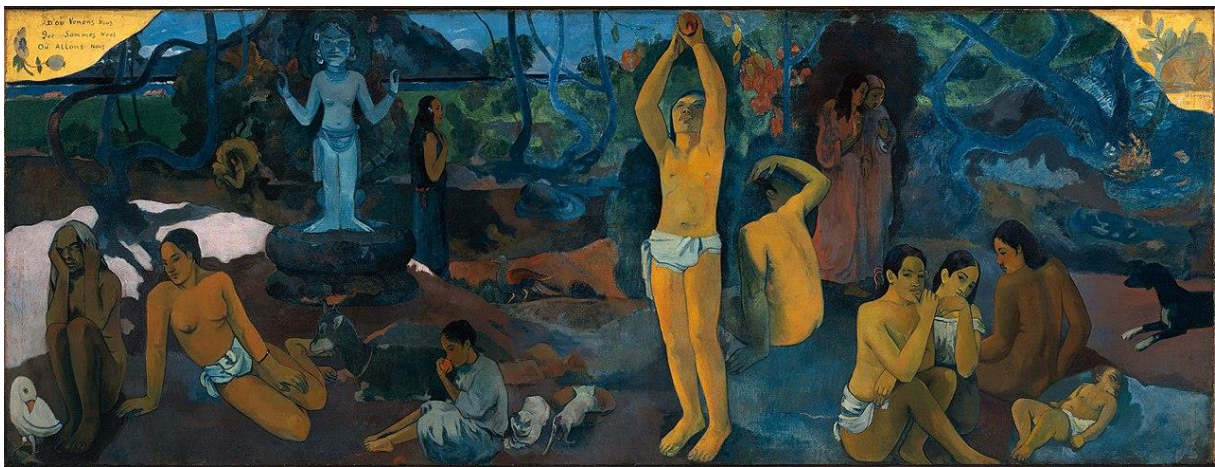
Gauguina, bez obzira na okruživanje onim „nazadnim“ (primitivnim) od 1886. godine pa nadalje, a sve zbog želje za razvojem izraza koji počiva na rudimentarnosti, nisu napustile potreba za novcem i uspjehom koje je proizvela civilizacija. Na Tahitiju je zarađivao od slika poslanih u Pariz. Međutim, iznos nije smatrao dovoljno velikim, pa je 1893. godine odlučio pariškoj publici osobno ispričati priču o udaljenom kraju u kojem je boravio. Kako bi mu to što bolje pošlo za rukom, nastojao je sebe i svoj nedavno kupljeni atelje učiniti egzotičnim. Oblačio je neobičnu odjeću, a prostor u kojem je stvarao ukrašavao predmetima koje su načinili urođenici i slično. Njegovi, prema mišljenju kritičara, „previše sirovi i previše primitivni“ radovi s organizirane izložbe svidjeli su se samo ponekim kolegama umjetnicima. Ni posjet Bretanji nije prošao bez razočaranja. Ondje su lokalni mladići nasrnuli na njega i njegovu ljubavnicu Annu s Jave zbog njihova izgleda. Nikada nije mogao zaboraviti taj incident s obzirom da ga je noga koja je tom prilikom ozlijeđena nastavila boljeti do kraja života. Annin odlazak te jedna još manje uspješna izložba u Parizu dovele su do konačne odluke o napuštanju Europe i preseljenju na Tahiti.³³

4.4. 1895. – 1903.

Gauguin je doputovao na Tahiti 1895. godine. Zbog prethodno doživljenog poraza na privatnom i umjetničkom planu, odlučio je da više nikada neće stupiti na europsko tlo. Ipak, nastavio je održavati kontakt sa Starim svijetom pomoću pisama i slika. Sada je počeo u većoj

³³ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 59-62.

mjeri oslušivati svoj unutarnji glas koji mu je govorio kako treba stvarati. Tako ga je napustila želja da svoje prikaze u određenoj mjeri prilagođava očekivanjima europske publike. Nastajale su slike koje su ostavljale dojam boljeg razumijevanja strane kulture. Vjerojatno je to rezultat pomnog promatranja Tahićana koje mu je napokon uspjelo razjasniti njihov način života. Gauguinov osjećaj zadovoljstva zbog mogućnosti razumijevanja onoga čime je bio okružen te, posljedično, stvaranja iskrenijih i prirodnijih prikaza, nije dugo trajao. Naime, njegovo financijsko i zdravstveno stanje sve se više pogoršavalo, a i pristigla je vijest o smrti kćeri Aline. Odlučio je počinuti samoubojstvo. Nekoliko mjeseci prije samog čina izradio je sliku *Odakle dolazimo? Što smo mi? Kamo idemo?*, svoju svojevrsnu oporuku.³⁴ Ovdje je pokušao dočarati obilježje ljudske egzistencije. Njega, gledajući zdesna nalijevo, čine tri životna razdoblja (djetinjstvo, mladost i starost) te njima pripadajuće preokupacije i aktivnosti (upoznavanje sa svijetom, bezbrižno čavrljanje, ljubav, religija, smrt). Ona, bez obzira na smještaj u egzotičnom i (ovdje) pomalo mističnom Tahitiju, poprimaju jednak izgled kod svih ljudi. To je podcrtano upotrebom različitih karakteristika europske i neeuropske umjetnosti. Dakle postupkom već viđenim u Bretanji, ali sada prisutnim zbog specifičnog razloga.³⁵



Slika 4. Paul Gauguin. *Odakle dolazimo? Što smo mi? Kamo idemo?*. 1897.

Gauguinov pokušaj samoubojstva 1898. godine nije uspio. Ubrzo nakon što se oporavio od trovanja saznao je kako je njegova slika *Odakle dolazimo? Što smo mi? Kamo idemo?* prodana u Parizu za tisuću franaka. To je popravilo njegovo raspoloženje, jednako kao i novi dogovor o prodaji slika u Europi. Tada postignuti unutarnji mir počeli su narušavati postupci kolonizatora na otoku. Gauguin se pomoću časopisa koje je tiskao nastojao boriti protiv potpunog gubitka svih specifičnih obilježja domorodačke kulture na kojem su intenzivno radili

³⁴ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 67-78.

³⁵ Grupa autora, Jansonova Povijest umjetnosti: zapadna tradicija (bilj. 24), 918.

Europljani. Time se na jedan drugačiji način nastavio baviti na otoku Hiva Oa, drugoj francuskoj koloniji. Ondje se životom koji je podrazumijevao neplaćanje poreza i razuzdanost suprotstavljao ograničenjima koje tamošnji narod nije poznao do dolaska stranaca. Gauguinovo ponašanje moralo je biti sankcionirano. Isplatu novčane i odsluženje zatvorske kazne spriječila je njegova smrt sredinom 1903. godine.³⁶

5. Vincent van Gogh: život i stvaralaštvo

5.1. 1853. – 1885.³⁷

Vincent van Gogh rođen je 1853. godine u Groot-Zundertu, selu u jugozapadnoj Nizozemskoj. Do svoje petnaeste godine školovao se u nekoliko nizozemskih gradova, nakon čega je postao trgovac umjetninama. Tim su se poslom generacijama unazad bavili članovi njegove obitelji pa ga je tako u Haagu, u podružnici francuske trgovine umjetninama Goupil & Cie, dočekao ujak. U idućih pet godina za istu je tvrtku radio u Bruxellesu, Londonu i Parizu. Tijekom tog perioda puno je posjećivao muzeje i galerije te čitao. Vjerojatno su ga tekstovi kojima je bio okružen, posebno oni religijskog sadržaja, naveli na potragu za novim zanimanjem. Želio je biti društveno koristan zbog čega se opredijelio za predavanje stranih jezika i propovijedanje siromašnim radnicima u rubnim dijelovima Londona. Neuspjeli pokušaji studiranja teologije i obuke za propovjednika laika koji su uslijedili nisu ga pokolebali u namjeri da pomaže potrebitima. Tako se krajem 1878. godine zaputio u Borinage, rudarsko područje na jugozapadu Belgije. Nikada prije nije se susreo s tako teškim uvjetima života i rada. Na svakakve je načine pokušavao olakšati svakodnevicu stanovnika Borinagea, pri čemu su njegove životne prilike zbog zanemarivanja vlastitih potreba uskoro postale jednake njihovim.³⁸ Jedinu razliku među njima činilo je Van Goghovo bavljenje crtanjem. Crtao je još kao trgovac umjetninama, ali u ovome kraju došlo je do „prijelaza s crteža kao podsjetnika k crtežu kao ekspresiji.“ Sposobnost prenošenja vlastitih doživljaja stvarnosti na dvodimenzionalnu površinu te uočavanje nečega dobrog i korisnog u tome naveli su ga na pomisao kako je umjetnost njegov životni poziv.³⁹

³⁶ INGO F. WALTHER (bilj. 13), 78-87.

³⁷ Podjela na razdoblja, uz male izmjene, preuzeta iz: INGO F. WALTHER, Vincent van Gogh: 1853. – 1890.: vizija i stvarnost, Zagreb, Taschen, V.B.Z., 2006., 5.

³⁸ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 7-8, 90-91.

³⁹ Postimpresionizam: izvori moderne umjetnosti, (ur.) Miroslav Kutanjac (bilj. 15), 194.

1880. godine upisao je Umjetničku akademiju u Bruxellesu. Napustio ju je nakon svega nekoliko mjeseci te počeo posjećivati slikara Antona Mauvea (1838. – 1888.)⁴⁰ u Haagu. On ga je podučavao slikarstvu pa se, kako bi mogao što više toga naučiti, ubrzo nastanio nedaleko od njega. Pod utjecajem Haške škole⁴¹, skupine nizozemskih slikara kojima je pripadao Mauve, zainteresirao se za dočaravanje izgleda krajolika. Međutim, dok su prikazi članova Škole bili realistični, Van Goghovi su se, zbog izrazito debelih nanosa boje, približili apstrakciji. Tako se udaljio od načina stvaranja svoga učitelja, što je, uz negodovanje zbog Van Goghove veze s prostitutkom Sien, dovelo do prekida njihova odnosa. Nekoliko mjeseci nakon odlaska iz Haaga počeo je živjeti s roditeljima u Nuenenu. Ondje su njegovu pažnju zaokupili tkalci i seljaci. Smatrao ih je dostojnima prikazivanja pa je tako izradio niz slika i crteža na kojima je prezentirana njihova djelatnost. Najvažniji rad predstavlja slika *Seljaci jedu krumpir* iz 1885. godine. Ona se ne ističe samo među djelima nastalim u roditeljskom rodu, nego svim onima koja je dotad stvorio, odnosno djelima koja pripadaju njegovoj tako zvanoj nizozemskoj fazi. Na slici su zabilježena Van Goghova životna iskustva, promišljanja i utjecaji na stvaralaštvo. Tako je predstavljen isječak iz svakodnevice koju je uspio dobro upoznati. U određeno doba dana okuplja se nekoliko ljudi (seljaka) kako bi podijelili skroman obrok. Umorni su i iscrpljeni. Umjetnik je njihov fizički izgled dočarao na neobičan, „sirov“ način. „Riječ je o prekratkim rukama, otečenim licima, lošim proporcijama. No Van Gogh je stvorio nešto poput vlastitog kanona ljepote ravnajući se prema ljudima iz svoje okoline koji nisu bili lijepi, ali su utjelovljivali njegov pojam istinoljubivosti.“ Njemu je bilo važno prikazati ljude na čijim se licima i rukama očituje njihova najistaknutija karakteristika – težak i pošten rad.⁴² Zbog toga su, kako je i sam kazao, oni brižljivije (iako suprotno od akademskih pravila) naslikani.⁴³ Jednako se tako i posebno ističu u tami koja ih obavija, a koja se može pripisati Van Goghovu

⁴⁰ Anton Mauve (1838. – 1888.), nizozemski slikar. Član Haške škole. Njegova supruga i Vincent van Gogh bili su u rodbinskoj vezi. <https://www.britannica.com/biography/Anton-Mauve> (20.8.2022.)

⁴¹ Skupina nizozemskih slikara koja je stvarala u Haagu od 1860. do 1900. godine. Njezini članovi specijalizirali su se za pejzaže i scene iz ruralnih dijelova Nizozemske. <https://www.britannica.com/art/Hague-school> (20.8.2022.), <https://www.britannica.com/biography/Anton-Mauve> (20.8.2022.)

⁴² INGO F. WALTHER (bilj. 37), 7-13.

⁴³ VINCENT VAN GOGH, Pisma: izbor, Zagreb, Moderna vremena, 1997., 207.

boravku u kolibi specifična osvjetljenja⁴⁴ te utjecaju Rembrandta van Rijna (1606. – 1669.)⁴⁵ i Jean-Françoisa Milleta (1814. – 1875.)^{46,47}



Slika 5. Vincent van Gogh. *Seljaci jedu krumpir*. 1885.

5.2. 1885. – 1888.

Van Gogh se krajem studenog 1885. godine zaputio u Antwerpen. Ondje je počeo eksperimentirati s izričajima koje dosad nije imao priliku upoznati, a koji su utjecali na kasniji razvitak njegovog umjetničkog rukopisa. Prvo se susreo s japanskim grafikama, a potom djelima Petera Paula Rubensa (1577. – 1640.)⁴⁸. Od djela japanske umjetnosti preuzeo je plošnost, a od baroknog majstora čiste, jarke boje. Njegovo poigravanje s dosad neviđenim izrazima nastavilo se u Parizu u koji je odlučio otputovati početkom 1886. godine. Ondje je živio dvije godine zajedno sa svojim mlađim bratom Theom (1857. – 1891.). On je, za razliku od Vincenta, nastavio obiteljsku tradiciju te postao uspješan trgovac umjetninama u tvrtki Goupil & Cie, istoj onoj u kojoj je nekada radio stariji brat. Theo je zasigurno predstavljao najvažniju osobu u Vincentovu životu. Iz pisama koja su razmjenjivali od 1872. do 1890.

⁴⁴ VINCENT VAN GOGH (bilj. 37), 206.

⁴⁵ Rembrandt van Rijn (1606. – 1669.), nizozemski slikar i grafičar. Jedan od najpoznatijih baroknih umjetnika. Izrađivao portrete i autoportrete te se bavio prikazom biblijskih i mitoloških tema. Uz njegove slike vežu se tamni tonalitet te s vremenom sve slobodniji način stvaranja. <https://www.britannica.com/biography/Rembrandt-van-Rijn/First-Amsterdam-period-1631-1635-36> (20.8.2022.)

⁴⁶ Jean-François Millet (1814. – 1875.), francuski slikar i grafičar. Stvarao u razdoblju realizma. Bavio se prikazom seljaka tijekom rada te krajolika. Njegove slike odlikuje tamniji tonalitet. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40913> (20.8.2022.)

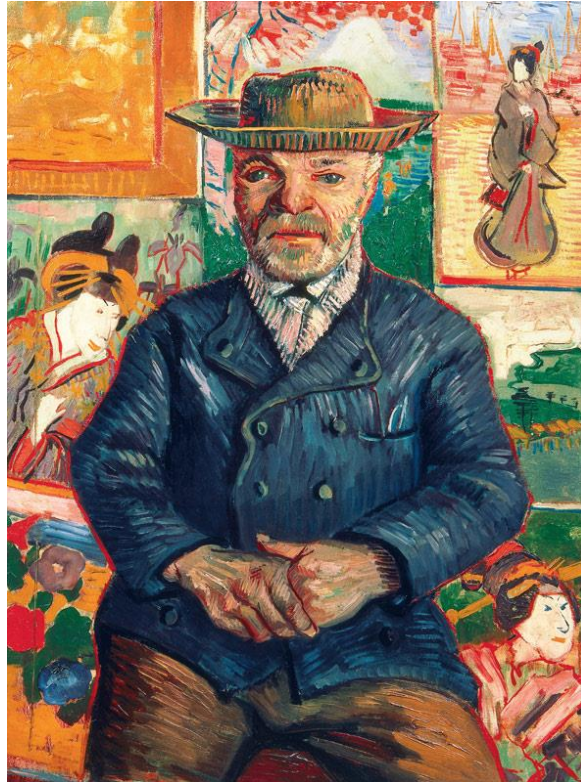
⁴⁷ Grupa autora, Jansonova Povijest umjetnosti: zapadna tradicija (bilj. 24), 912.

⁴⁸ Peter Paul Rubens (1577. – 1640.), flamanski slikar. Jedan od najpoznatijih baroknih umjetnika. Izrađivao portrete i pejzaže te se bavio prikazom biblijskih i mitoloških tema. Njegove slike prepoznatljive po naglašenoj senzualnosti likova te prisutnosti jarkih boja. <https://www.britannica.com/biography/Peter-Paul-Rubens> (20.8.2022.), <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53586> (20.8.2022.)

godine možemo doznati kako je mlađi brat bio oslonac u teškim životnim trenucima, čovjek s kojim je mogao podijeliti svoja promišljanja o umjetnosti i financijska podrška. Vincent je iz njegovih pisama iz Pariza čuo za impresioniste. Sada, kada se i sam ondje nalazio, mogao ih je susresti. S obzirom da je 1886. godine postalo jasno kako je impresionizam na zalasku te se pojavile druge snage, tijekom boravka u glavnom gradu Francuske upoznao je pripadnike dvaju „tabora“. S onima koji su se pokušavali udaljiti od impresionizma Vincent je slikao, diskutirao, organizirao neuspješne izložbe i sanjario o velikoj koloniji umjetnika. Neki od njih bili su Henri de Toulouse-Lautrec (1864. – 1901.)⁴⁹, Émile Bernard i Paul Gauguin. Van Gogh je pokušajem stvaranja poput impresionista, što je podrazumijevalo sličan način slikanja i odabir tema, zaključio, baš kao i oni koji su odlučili reći zbogom impresionizmu, da mu puno toga ne odgovara. Tako nije mogao slikati jednolikim potezima kista te stvarati prikaze koji su podrazumijevali anonimne likove, veliku vezanost za obrasce iz stvarnosti i izostanak dubljeg značenja. Ali impresionistima je dugovao rasvjetljavanje svoje cjelokupne palete boja. Slika koja najbolje govori što se događalo s Van Goghovim slikarstvom u ovom periodu je *Portret trgovca bojama „Père“ Tanguyja*. Predstavljan je Julien Tanguy, poznat samo kao „Père“ (fr. tata). Riječ je o osobi koja je pružala podršku novim snagama u umjetnosti prodajom boja i drugog materijala po vrlo niskim cijenama te izlaganjem njihovih djela u jednoj od prostorija svoje trgovine. Van Goghov prikaz ovog čovjeka je, pod utjecajem japanskih grafika, plošan. Odlikuje ga svijetla paleta, ali ona se, za razliku od impresionističkih djela, svojim intenzitetom udaljava od stvarnosti. Raznoliki i energični potezi kistom također dovode do odmicanja od svijeta kakav se pojavljuje ljudskom oku (obilježje impresionizma) te primicanja izgledu unutarnjeg svijeta. Na ovakvu obličju svog likovnog izričaja Van Gogh je odlučio nastaviti raditi (korigirati ga, nadopunjavati i tako doći do nečega potpuno vlastitog) na jugu Francuske.⁵⁰

⁴⁹ Henri de Toulouse-Lautrec (1864. – 1901.), francuski slikar i grafičar. U velikoj se mjeri bavio prikazom pariškog noćnog života tijekom devedesetih godina 19. stoljeća. Posebno ga zanimala psihologija pojedinaca koje je predstavljao. <https://www.britannica.com/biography/Henri-de-Toulouse-Lautrec> (20.8.2022.)

⁵⁰ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 17-28.



Slika 6. Vincent van Gogh. *Portret trgovca bojama „Père“ Tanguyja*. 1887. – 1888.

5.3. 1888. – 1889.

U veljači 1888. godine Van Gogh se nalazio u Arlesu, na jugu Francuske. Iako nikada nije rekao zašto je odabrao baš to mjesto,⁵¹ nekoliko je razloga zbog kojih je odlučio napustiti sjever Francuske te početi živjeti i stvarati na jugu. Prvi razlog svakako su boje. One su ondje zbog velike količine Sunčeve svjetlosti bile vrlo svijetle, žive. Jednako tako, mogao se udaljiti od raznolikih umjetničkih poticaja te promisliti do čega su ga doveli i koje korake dalje poduzeti. Privlačio ga je i jednostavan i miran život na selu, koji se suprotstavljao brzom tempu grada.⁵² Konačno, morao je napustiti brata Thea s obzirom da mu je zbog svoje naravi (čestim ispadima, svadljivosti) stvarao probleme na poslu.⁵³ Mještanima Arlesa nije bio jasan razlog dolaska stranca. Svojim se fizičkim izgledom (crvenom kosom), neobičnim zanimanjem i načinom života, jako izdvajao. Van Goghu je zbog njihova nepovjerenja trebalo neko vrijeme da pronađe one koji bi mu htjeli pozirati. Bilo ih je malo, ali s njima se uspio povezati, što je bilo potrebno kako bi uspješno dočarao način na koji ih je vidio i otkrio ono što ga je posebno zanimalo – bit njihova postojanja. To je činio pomoću boja koje su se nakon boravka u Parizu

⁵¹ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 31, 93.

⁵² Postimpresionizam: izvori moderne umjetnosti, (ur.) Miroslav Kutanjac (bilj. 15), 214.

⁵³ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 28.

u još većoj mjeri udaljile od realnosti. Nisu se mogle pronaći na vanjštini portretiranih osoba upravo zato što su se vezale uz nešto što se nalazilo u umjetniku te nešto za čime je trebalo tragati kod pojedinaca. Dakle, boje su kod Van Gogha polako stjecale autonomiju, ali kada su u pitanju oblici samih predmeta, oni su i dalje ostajali povezani sa stvarnošću.⁵⁴

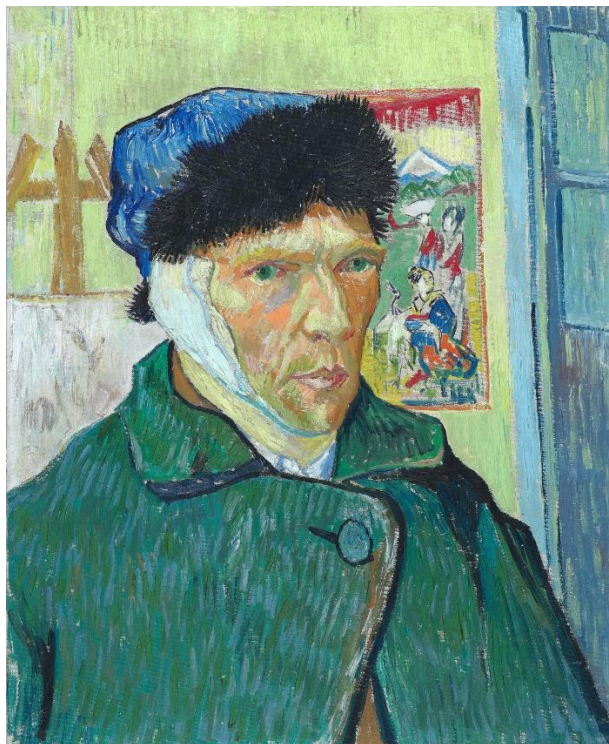
Van Gogh je svoja djela izrađivao na različitim mjestima u Arlesu, od kojih je za njega posebno značenje imala „Žuta kuća“. Njezino ime potječe od izgleda vanjštine. Riječ je o kući u kojoj je stanovao, a koja je trebala omogućiti ostvarenje sna koji se pojavio u Parizu – osnivanje umjetničke kolonije. U tome je, prema njegovu mišljenju, trebao sudjelovati i Paul Gauguin. Gauguin je neprestano odgađao svoj odlazak. Vjerojatno to nije činio zbog ružnog predosjećaja o kojem je kasnije govorio, nego Van Goghovih osobina i načina stvaranja koji mu se nisu posebno sviđjeli. Jednako je tako na neki način bio dužan ispuniti želju osobe čiji je brat (Theo) otklonio njegove financijske probleme. Gauguin je napokon stigao u listopadu 1888. godine. Van Gogh je, želeći ostaviti dobar prvi dojam, kuću nastojao učiniti što ugodnijom za život pomoću novog namještaja i vlastitih slika. Jedno je vrijeme pokušavao slikati kao Gauguin te mu se i na takav način sviđjati. Međutim, njegovo korištenje konturnih linija nije uspijevalo biti dosljedno, a i debeli nanosi boje nikako nisu odgovarali Gauguinovim zamislima. Jednako tako, „slikanje iz glave“ nije mu polazilo za rukom. Van Gogh je ostao vezan za stvarnost, ali joj je navlačio ruho sačinjeno od vlastitih, vrlo intenzivnih doživljaja i uvida u ono što se nalazi ispod površine. Ubrzo je došlo i do prvih sukoba. Njih je, pored na platnu uhvaćenih različitih i nepomirljivih pogleda na stvaranje, poticalo i Van Goghovo ponašanje (zanemarivanje međusobno raspodijeljenih obaveza, ne pridržavanje dogovora i drugo). Zbog toga je Gauguin najavio svoj odlazak. Van Gogha je to jako uznemirilo s obzirom da je označavalo nestanak mogućnosti ostvarenja sna o zajednici umjetnika. Kada mu se dvadesettećeg prosinca učinilo da ga Gauguin zaista napušta, odlučio je krenuti za njim. U trenutku kada su se pogledali, Van Gogh je imao britvu u ruci. Njome nije ozlijedio Gauguina, nego nešto kasnije sebe. Naime, njegovi psihički problemi (halucinacije) doveli su do odsijecanja jednog dijela uha. Završio je u bolnici, a Gauguin je iskoristio njegovo odsustvo kako bi uspješno napustio Arles. Nakon što se vratio u „Žutu kuću“, izradio je *Autoportret s povezanim uhom*. Prikazao je svoj tadašnji fizički izgled i naličje unutaršnjeg stanja (osjećaje tuge, usamljenosti i tjeskobe).⁵⁵ Iako se može činiti kako je ozlijedio desno uho, zapravo se radi o lijevom s obzirom na to da je Van Gogh sebe slikao ispred zrcala.⁵⁶ Vrlo debelim nanosima

⁵⁴ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 34.

⁵⁵ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 50-57.

⁵⁶ BRANKO PRAŽIĆ, Slučaj Van Gogh, Zagreb, „August Cesarec“, 1992., 94.

boje dočarao je ono što je moglo svima biti vidljivo (fizički izgled) te ono što je moglo biti (dobro) poznato samo njemu (emocije). Upotrijebio je boje koje su im najbolje odgovarale, a koje su ili polazile od stvarnosti te se samo intenzivirale (na primjer boja kape), ili u potpunosti odudarale od nje (poput narančastih bjeloočnica). Iako se u trenutku kada je slika nastajala osjećao nemoćno, čvrsto je odlučio nastaviti raditi na svome izrazu. Tome svjedoče platno i japanske grafike u pozadini.⁵⁷ Van Goghovo psihičko stanje počelo se pogoršavati mjesec dana nakon povratka kući zbog čega je sam, kako nikome ne bi predstavljao teret ili svojim ponašanjem izazivao nelagodu kod mještana Arlesa, odlučio otići u umobolnicu.⁵⁸



Slika 7. Vincent van Gogh. *Autoportret s povezanom uhom*. 1889.

5.4. 1889. – 1890.

Van Gogh je u svibnju 1889. godine dospio u azil za duševne bolesnike u Saint-Rémyju (sjeveroistočno od Arlesa). Ondje je nastavio slikati, ali to nije mogao činiti stalno. Naime, njegova dijagnoza koja je podrazumijevala kombinaciju epilepsije i shizofrenije prisiljavala ga je da s vremena na vrijeme odloži kist. Imao je napadaje tijekom kojih bi postajao nasilan te doživljavao halucinacije. Njima je prethodilo pomračenje uma, a nakon napadaja uslijedila bi otupjelost. Između takvih stanja mogao je stvarati. Njegova bolest nije utjecala na izgled djela.

⁵⁷ <https://courtauld.ac.uk/highlights/self-portrait-with-bandaged-ear/> (20.8.2022.)

⁵⁸ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 58.

Nekakva hitnost i napetost koje se na njima opažaju posljedica su Van Goghove želje za nastavkom rada na usavršavanju izraza. Slikao je objekt u kojem se nalazio, kao i prirodu koja ga je okruživala. Tako su se na njegovim crtežima i platnima često pojavljivali čempresi. U Saint-Rémyju je otkrio njihovu nevjerojatnu ljepotu. Prikazivao ih je, jednako kao i druge motive, sukladno vlastitom unutarnjem stanju. Zbog toga su sada bili prisutni prigušeni tonovi te ublaženi kontrasti boja. Također, on je svoje prikaze gradio pomoću dviju vrsta linija: dužih valovitih koje su se međusobno ispreplitale i onih kratkih, nalik crticama. Njihova kombinacija vidljiva je na slici *Zvezdana noć*, vjerojatno najpoznatijem djelu Vincenta van Gogha. Dočarao je jedan noćni prizor, nešto što ga je počelo zaokupljati još u Arlesu.⁵⁹ Međutim, prikazi iz Arlesa posljedica su promatranja prirode s jednog jedinstvenog mjesta, a ovaj iz Saint-Rémyja povezivanja nekoliko zasebnih (nastalih zahvaljujući različitim pozicijama) pogleda na selo kroz prozor sobe.⁶⁰ Van Gogh je pomoću isprekidanih linija oblikovao i zemlju (u najvećoj mjeri) i nebo, ali nebo (zbog crta koje tvore krugove i vijuge) djeluje pokrenuto, a zemlja (zbog grupiranih horizontalnih i vertikalnih crta) mirno. Razdvajaju ih i dvije vertikale (jednu tvori čempres, a drugu zvonik crkve) koje se pojavljuju samo na zemlji. Umjetnik je suprotstavljanjem zemlje i neba vjerojatno htio ukazati na razliku koja postoji među njima. Uz zemlju se vežu ljudi i krhkost, a nebo neobjašnjiva sila i snaga.⁶¹



Slika 8. Vincent van Gogh. *Zvezdana noć*. 1889.

⁵⁹ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 63-72.

⁶⁰ <https://www.moma.org/collection/works/79802> (20.8.2022.)

⁶¹ INGO F. WALTHER (bilj. 37), 72.

Krajem 1889. godine Van Gogh se zbog pogoršanja zdravstvenog stanja okrenuo stvaranju koje nije zahtijevalo prevelike fizičke napore (odlazak u prirodu i slično), pa je tako počeo slikati prema sjećanju i raditi prema djelima drugih umjetnika. Bolje se osjećao početkom iduće godine zbog čega je s nekadašnjim kolegama iz Pariza mogao izlagati djela ondje i u Bruxellesu. U to je vrijeme saznao i za uspješnu prodaju svoje slike *Crveni vinograd*. Ipak, sva su ova iskustva, iako vrlo ugodna, bila povod za nove napadaje. Sredinom 1890. godine otišao je u Auvers-sur-Oise smješten sjeverozapadno od Pariza. Ondje se za njega trebao brinuti liječnik Gachet. S obzirom da je i sam ponekad slikao, Van Gogh je u njemu pronašao osobu s kojom je mogao govoriti o umjetnosti. Ipak, uskoro je uvidio kako i samom Gachetu treba pomoć (sjetan je i obeshrabren). Počeo se svađati s njime te na kraju prekinuo svaki kontakt. Mučnom boravku u Auvers-sur-Oiseu pridružili su se bratova zaokupljenost vlastitim brigama i sve češći napadaji. Sve ga je to učinilo vrlo nesretnim i usamljenim pojedincem. Zbog toga je krajem srpnja 1890. godine odlučio počiniti samoubojstvo. Dva dana nakon što si je pucao u prsa umro je u Theovu naručju.⁶²

6. Paul Gauguin i Vincent van Gogh: usporedba umjetničkih izraza

Kako bi dospjeli do konačnog oblika vlastitog, specifičnog izraza, Paul Gauguin i Vincenta van Gogh morali su se upoznavati s različitim načinima stvaranja, preuzimati ono što im je odgovaralo te tome pridruživati nešto svoje. Jedna od stanica na putu do cilja zvala se impresionizam. Dok je u slučaju Gauguina ona označavala početak putovanja, kod Van Gogha je slijedila nakon tako zvane nizozemske faze stvaralaštva. Njezina su obilježja, prvenstveno tamni tonalitet i prikaz radnika, odredila konkretna životna iskustva, suosjećanje s onima koji pate te utjecaji umjetnika koji su se bavili tada bliskim temama ili stvarali prikaze pomoću slobodnijih poteza kista. Nakon što su se i jedan i drugi upoznali s impresionizmom, shvatili su da ih on ograničava, odnosno da pomoću njega ne mogu izreći sve što bi htjeli. Zato su morali potražiti poticaje koji bi im bili bliži i omogućavali zadovoljavajuću preradu.

Gauguin je mislio kako će mu proučavanje jednostavnih, naivnih prikaza kroz povijest i u vlastitu vremenu pomoći da se odmakne od impresionizma i izrazi na neviđen način. U konačnici je došao do kombinacije koja je podrazumijevala čiste, jarke boje ravnomjerno nanese na platno, površine jasno omeđene konturnim linijama i motive iz mašte. Sami prikazi su plošni, iako je ponekad prisutna modelacija. Sva su se ova obilježja javljala od trenutka uobličavanja izraza (boravka u Bretanji) pa nadalje. Mijenjali su se (iako u maloj mjeri s

⁶² INGO F. WALTHER (bilj. 37), 72-84.

obzirom na mjesta u kojima je boravio, a koja su određivala čime će se baviti) motivi i teme. Van Gogh se, s druge strane, nije mogao povezati s onim što je oduševljavalo Gauguina. On je impresionizmu dugovao rasvjetljavanje svoje palete, odnosno upoznavanje ljepote boja, a potrebu za dočaravanjem vlastitog viđenja stvarnosti i njezine otkrivene srži nastojao je zadovoljiti intenzivnim proučavanjem onoga što ga je okruživalo (prirode i ljudi). Viđeno i otkriveno predstavljao je pomoću boja neovisnih o njihovoj pojavnosti, ali određenih njegovom stvarnosti. Nanosio ih je u debelom sloju i vrlo energično. Već od prvih koraka na području slikarstva njegovi su potezi kistom svaki zasebno gradili prikaz. To je s vremenom postajalo sve prisutnije i uočljivije, a pred kraj života postalo glavno obilježje prikaza. Van Gogh, za razliku od Gauguina, nikada nije prezentirao produkte svoje imaginacije, nego se isključivo bavio svijetom koji nam se svima pojavljuje. Samo je dodatno nastojao prikazati kako susret s njim, bavljenje njime i život u njemu utječu na njega. Jednako tako, s obzirom da je njegovo unutarnje stanje odlučivalo kako će slikati, nije mogao (suprotno u odnosu na Gauguina) biti vjeran nekoj stvorenoj teoriji te kroz vrijeme više-manje ostati unutar njezinih okvira.

Tako su stvorena dva različita izraza, a ujedno dva različita i jednakovrijedna odgovora na pitanje što dolazi nakon impresionizma. Paul Gauguin dalje je utjecao na nastanak grupe Nabis⁶³ i izričaj simbolista⁶⁴, a zajedno s Van Goghom na obilježja fovizma⁶⁵ i njemačkog ekspresionizma.⁶⁶

⁶³ Skupina francuskih slikara koja je djelovala od 1888. do 1900. godine. Njihove radove odlikuju pojednostavljen crtež, plošnost, površine prekrivene jednom čistom bojom i ponekad ornamentom te istaknute konturne linije. Najpoznatiji članovi su Pierre Bonnard (1867. – 1947.) i Edouard Vuillard (1868. – 1940.). <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/n/nabis> (20.8.2022.)

⁶⁴ Simbolizam se javlja krajem 19. stoljeća, prvo u književnosti, a potom i slikarstvu. Glavno je obilježje u slikarstvu isticanje važnosti subjektivnosti, što podrazumijeva nastanak prikaza čija obilježja određuju emocije i imaginacija umjetnika. Neki od predstavnika su Gustave Moreau (1826. – 1898.), Odilon Redon (1840. – 1916.) i Pierre Puvis de Chavannes (1824. – 1898.). <https://www.enciklopedija.hr/simbolizam> (20.8.2022.), <https://www.britannica.com/art/Symbolism-literary-and-artistic-movement/Symbolist-painting> (20.8.2022.)

⁶⁵ Prvi istaknutiji avangardni pokret. Glavna karakteristika je korištenje čistih, vrlo jarkih boja. Najpoznatiji predstavnik je Henri Matisse (1869. – 1954.). <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20316> (20.8.2022.)

⁶⁶ Umjetnički pokret koji se javlja početkom 20. stoljeća. Njegove odlike u slikarstvu su dočaravanje unutarnjeg stanja pojedinca, upotreba jarkih boja i pojednostavljenih oblika te slobodni potezi kistom. Razlikuju se dvije ekspresionističke grupe: Die Brücke i Der Blaue Reiter. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/g/german-expressionism> (20.8.2022.); <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=21399> (20.8.2022.); <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22495> (20.8.2022.)

7. Zaključak

Impresionizam, iako vrlo inovativan u trenutku pojave, osamdesetih godina 19. stoljeća pokazao se vrlo ograničavajućim za skupinu umjetnika koja je željela izraziti vlastite misli i osjećaje. Nisu se mogli zadovoljiti dočaravanjem perceptivnog iskustva, ali su zahvaljujući njemu (odabiru svijetle palete i slobodnijem načinu stvaranja) otkrili što odgovara njihovoj prirodi te gdje potražiti ono što bi im bilo bliže. Bili su to postimpresionisti, a među njima Paul Gauguin i Vincent van Gogh. Gauguin je shvatio da mu odgovara ono što je naivno, primitivno. Na temelju njegove prerade stvorio je izraz koji je podrazumijevao upotrebu čistih boja, površine jasno odijeljene pomoću konturne linije i prisutnost sadržaja iz mašte. Van Gogh se, s druge strane, okrenuo svijetu koji ga je okruživao, a koji je vrlo snažno djelovao na njega te ga nukao da potraži ono što se nalazi ispod površine. Svoje doživljaje i saznanja dočaravao je pomoću jarkih boja koje je nanosio u debelom sloju i vrlo energičnim potezima. Tako su Gauguin i Van Gogh stvorili dva potpuno različita izričaja koji su ujedno označili završetak impresionizma, početak novog načina stvaranja i najavu nekoliko budućih.

8. Literatura

1. JANICE ANDERSEN, The Art of Impressionists, Bath, Parragon, 1994.
2. HJORVARDUR HARVARD ARNASON, Povijest moderne umjetnosti: slikarstvo, kiparstvo, arhitektura, Varaždin, Stanek, 2009.
3. GERMAIN BAZIN, Impresionizam, Beograd, Jugoslavija, 1966.
4. PAUL GAUGUIN, Prije i poslije: polinezijski zapisi i crteži, Koprivnica, Šareni dućan, 2017.
5. VINCENT VAN GOGH, Pisma: izbor, Zagreb, Moderna vremena, 1997.
6. Grupa autora, Jansonova Povijest umjetnosti: zapadna tradicija, Varaždin, Stanek, drugo izdanje, 2013.
7. Postimpresionizam: izvori moderne umjetnosti, (ur.) Miroslav Kutanjac, Zagreb, Mladost, 1979.
8. BRANKO PRAŽIĆ, Slučaj Van Gogh, Zagreb, „August Cesarec“, 1992.
9. BELINDA THOMSON, Impressionism: Origins, Practice, Reception, London, Thames & Hudson, 2000.
10. Umjetnost: vodič kroz povijest i djela, (ur.) Stephen Farthing, Zagreb, Školska knjiga, 2015.
11. INGO F. WALTHER, Paul Gauguin: 1848. – 1903.: primitivni mudrac, Zagreb, Taschen, V.B.Z., 2007.
12. INGO F. WALTHER, Vincent van Gogh: 1853. – 1890.: vizija i stvarnost, Zagreb, Taschen, V.B.Z., 2006.
13. <https://www.britannica.com/art/Salon-French-art-exhibition> (25.8.2022.)
14. <https://www.britannica.com/art/Impressionism-art> (25.8.2022.)
15. <https://www.britannica.com/biography/Claude-Monet> (25.8.2022.)
16. <https://www.britannica.com/art/Neo-Impressionism> (25.8.2022.)
17. <https://www.britannica.com/biography/Emile-Bernard> (18.8.2022.)
18. <https://www.britannica.com/biography/Anton-Mauve> (20.8.2022.)
19. <https://www.britannica.com/art/Hague-school> (20.8.2022.)
20. <https://www.britannica.com/biography/Anton-Mauve> (20.8.2022.)

21. <https://www.britannica.com/biography/Rembrandt-van-Rijn/First-Amsterdam-period-1631-1635-36> (20.8.2022.)
22. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40913> (20.8.2022.)
23. <https://www.britannica.com/biography/Peter-Paul-Rubens> (20.8.2022.)
24. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=53586> (20.8.2022.)
25. <https://www.britannica.com/biography/Henri-de-Toulouse-Lautrec> (20.8.2022.)
26. <https://courtauld.ac.uk/highlights/self-portrait-with-bandaged-ear/> (20.8.2022.)
27. <https://www.moma.org/collection/works/79802> (20.8.2022.)
28. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/n/nabis> (20.8.2022.)
29. <https://www.enciklopedija.hr/simbolizam> (20.8.2022.)
30. <https://www.britannica.com/art/Symbolism-literary-and-artistic-movement/Symbolist-painting> (20.8.2022.)
31. <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20316> (20.8.2022.)
32. <https://www.tate.org.uk/art/art-terms/g/german-expressionism> (20.8.2022.)
33. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=21399> (20.8.2022.)
34. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=22495> (20.8.2022.)

9. Popis slikovnih priloga

Slika 1. Paul Gauguin. *Studija akta. Suzanne šiva*. 1880.

Paul Gauguin. *Studija akta. Suzanne šiva*. 1880. Ulje na platnu, 115 × 80 cm. Ny Carlsberg Glyptotek, Kopenhagen

Preuzeto: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paul_Gauguin_001.jpg (18.8.2022.).

Slika 2. Paul Gauguin. *Vizija nakon propovijedi (Jakov se hrva s anđelom)*. 1888.

Paul Gauguin. *Vizija nakon propovijedi (Jakov se hrva s anđelom)*. 1888. Ulje na platnu, 73 × 92 cm. National Gallery of Scotland, Edinburgh

Preuzeto:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:La_vision_apr%C3%A8s_le_sermon_%28Paul_Gauguin%29.jpg (18.8.2022.).

Slika 3. Paul Gauguin. *Dvije žene na plaži*. 1891.

Paul Gauguin. *Dvije žene na plaži*. 1891. Ulje na platnu, 69 × 91,5 cm. Musée d'Orsay, Pariz

Preuzeto: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paul_Gauguin_056.jpg (19.8.2022.).

Slika 4. Paul Gauguin. *Odakle dolazimo? Što smo mi? Kamo idemo?*. 1897.

Paul Gauguin. *Odakle dolazimo? Što smo mi? Kamo idemo?*. 1897. Ulje na platnu, 139 × 375 cm. Museum of Fine Arts, Boston

Preuzeto: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paul_Gauguin_-_D%27ou_venons-nous.jpg (19.8.2022.).

Slika 5. Vincent van Gogh. *Seljaci jedu krumpir*. 1885.

Vincent van Gogh. *Seljaci jedu krumpir*. 1885. Ulje na platnu, 81,5 × 114,5 cm. Zaklada Vincenta van Gogha/Muzej Van Gogh, Amsterdam

Preuzeto: <https://www.vangoghmuseum.nl/en/collection/s0005V1962> (20.8.2022.).

Slika 6. Vincent van Gogh. *Portret trgovca bojama „Père“ Tanguyja*. 1887. – 1888.

Vincent van Gogh. *Portret trgovca bojama „Père“ Tanguyja*. 1887. – 1888. Ulje na platnu, 65 × 51 cm. Zbirka Stavros S. Niarchos

Preuzeto: <https://www.repro-tableaux.com/a/vincent-van-gogh/pere-tanguy.html> (24.8.2022.).

Slika 7. Vincent van Gogh. *Autoportret s povezanim uhom*. 1889.

Vincent van Gogh. *Autoportret s povezanim uhom*. 1889. Ulje na platnu, 60 × 49 cm. Courtland Institute Galleries, London

Preuzeto: <https://courtauld.ac.uk/highlights/self-portrait-with-bandaged-ear/> (20.8.2022.).

Slika 8. Vincent van Gogh. *Zvezdana noć*. 1889.

Vincent van Gogh. *Zvezdana noć*. 1889. Ulje na platnu, 73,7 × 92,1 cm. The Museum of Modern Art, New York

Preuzeto: <https://www.moma.org/collection/works/79802> (20.8.2022.).